

МАКЕДОНСКИ ДУХОВЕН НЕПОКОР

По повод 40 години од возобновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква и 240 години од нејзиното укинување во 1767 година, се осврнуваме на трновитиот пат на нашата Црква, која преживеа и сè уште доживува многу црни премрежија, кои се предизвикани од домашни одродници и од странски пропагатори.

Во тоа вековито опстојување се менувале многу странски пропагандни политики, но благодарение на вербата на македонскиот народ и на православните верници, МПЦ успеала да се издигне од пепелта и да продолжи со својата мисија, која на овие простори ја донел Свети Павле, а Свети Климент Охридски го продолжил неговото дело и верата кон Исус Христос, еднородниот жив Бог, чие распетие значи светлина за македонската нација и нејзината долговековна историја.

**ГРЧКИТЕ АРХИЈЕРЕЈИ
УНИШТИЛЕ 1.500.000
МАКЕДОНСКИ
СТАРОЦРКОВНИ РАКОПИСИ**

По неканонското укинување на Охридската архиепископија настанале повеќе промени во животот на паствата (македонскиот народ, односно верниците), која дотогаш била под јурisdикција на Охридската црква, а имало и одредени промени во административното уредување на нејзините црквено-епархиски и општински институции. Под маската дека сака да воведо реформи во областа на црквено-просветниот живот меѓу верниците од Охридската архиепископија, Цариградската патријаршија почнала систематски да ги менува епархиските архијереји, кои се залагале за зачувување на автокефалниот статус на спомнатите цркви, и тоа особено ако биле од домашно македонско

вила епархиски поглавари - митрополи или епископи Грци.

Тие, пак, преку познатите и воспоставените симонии и пешкеши, ги откупувале архијерејските достоинства со големи материјални средства, кои завршувале во касите на Патријаршијата и на Високата порта. Откако доволно ќе се збогателе, обично тие се враќале во некоја епархија на Цариградската вселенска патријаршија, за да си ги вратат вложените пари и за да уживаат. При тоа, не се водело доволно грижа за подобноста, моралот и писменоста на патријаршиските архијереји. Значи, владикувањето во Македонија обично се искористувало за нивно лично богатство.

Во историографијата, новопоставени-

Подготвил: **Кокан СТОЈЧЕВ**

За овој фељтон се користени материјали од истражувањата на проф. д-р Јован Белчовски, објавени во книгата "Охридска архиепископија од основањето до забраната на нејзината дејност - 1767 г." Исто така, користени се и истражувањата на проф. д-р Александар Трајановски, објавени во книгата "Црквоната организација во Македонија и движењето за возобновување на Охридската архиепископија од крајот на XVIII век до основањето на ВМРО".

потекло, и на нивно место за владици поставувала Грци, во кои имала целосна доверба. Архијерејите кои и припаѓале на автохтоната или автокефалната партија, кои и натаму упорно настојувале да се зачува автокефалниот статус на Охридската архиепископија, често биле испраќани во заробеништво, обично на Света Гора, или ги протерувале уште подалеку. Таква судбина доживеал и последниот охридски архиепископ, а потоа и пелагонискиот митрополит Арсениј, кој дури и починал во заробеништво во Светогорските манастири. Покрај овој карактеристичен случај, според известувањето на цетинскиот митрополит Сава Петровиќ упатено до московскиот митрополит Платон на 26 јануари 1776 година, во заробеништво на Света Гора или во прогонство на други места биле испратени самоковскиот, штипскиот, ужичкиот, белградскиот и босанскиот митрополит, а потоа и херцеговскиот митрополит Стефан, новопазарскиот митрополит Гаврил и други. На нивно место Цариградската патријаршија поста-

те Грци владици на одделни епархии во дијецезата на поранешната Охридска архиепископија, обично се претставени како големи среброљубци. Народот сфатил дека патријаршиските владици се многу алчни за материјални средства, затоа што среброљубието била една од главните особини на патријаршискиот висок и среден клер.

Во таа смисла, игуменот на Марковиот манастир "Свети Димитрија", кај селото Сушица - Скопско, во 1789 година укажал дека скопскиот митрополит Антим, заслепен од алчност и ангажиран во собирањето пари, делумно ја запоставил и својата архијерејска должност.

ЕПАРХИСКИ ПРОМЕНИ

Долго време по неканонското укинување на Охридската архиепископија, во султановите берати, одделно од патријаршиските, биле регистрирани нејзините катедрални градови. Тоа било на-

правено така само од причина евентуално да не се погреша при собирањето и при исплатувањето на даноците во корист на Високата порта. Така, во Кодексот на патријархот Кирил од април 1855 година, во специјалниот список на епархиите на Цариградската патријаршија, одделно биле наведени епархиите на поранешните автокефални помесни цркви (Охридската архиепископија и Пеќската патријаршија), за да не дојде до нивно мешање со вселенските. Станувало збор за следниве епархии: Костурската, Воденската, Коранската, Фанариоферсалонската (Фанариоферсалон), Струмичката или Тивертиополската, Белградската или Бератската, Гребенската, Мегленската или Моѓленската, Девронската (Деврон), Велшката (Велиус), Пелагониската или Битолската, Преспанската или Лихнидската, Сисанската или Сјатис-

Владикувањето на грчките патријаршиски архијереји во Македонија обично се користело за нивно лично богатство. Во историографијата, новопоставените Грци владици на одделни епархии во дијецезата на поранешната Охридска архиепископија, обично се претставени како големи среброљубци. Народот сфатил дека патријаршиските владици се многу алчни за материјални средства, затоа што среброљубието било една од главните особини на патријаршискиот висок и среден клер.

ката и Драчката или Городирахиуската (Корас-Дирахус, односно Гора и Драч). Според Иван Снегаров, кој ги користел и сознанијата на германскиот научник Гецлер (Der Patriarchat von Aexgrida, s. 166), произлегува заедничката констатација дека "со присојединувањето на

двете архиепископи (Охридската и Пеќската з.н.) кон Цариградската патријаршија, тие не биле сосема уништени, туку напротив била воспоставена лична унија меѓу нив и Патријаршијата".

Тоа значи дека забележителни промени во административниот статус на поранешните епархии, под јурисдикција на укинатата Охридска архиепископија, настанале дури по 1767 година, кога Охридската епископија влегла во составот на Драчката митрополија, за подоцна да биде приклучена кон Преспанската, именувана и како Преспанско-Лихнидска епархија. По 1767 година, откако Гора и Мокра влегле во состав на Драчката митрополија, таа се трансформирала и е позната како Городирахиуска или најчесто како Драчка.

Нови промени настанале и во Велешката и Дебарската епархија. Имено, цариградскиот екуменски патријарх, со Томосот од 11 август 1842 година, ја воздигнал Велешката епископија на повисоко ниво - во митрополија, а подоцна кон неа биле приклучена и Дебарската, и во иднина тие биле наречени и познати како Велешко-дебарска епархија.

ЕЛИНИЗИРАЊЕ НА ЧОРБАЦИТЕ

Навлегувањето на грчкиот јазик, писменост, култура и воопшто на грчкото влијание во Македонија кон крајот на XVIII и на почетокот на XIX век, кое сè повеќе се засилувало по укинувањето на Охридската архиепископија, главно, се одвивало преку црквата (богослужбата, духовната литература, црковно-училишните општини и институции), и било на-

македонско чорбаџиство.

Забранувајќи ја староцрковната македонска богослужба, тие на местото на дотогашните протопопови поставувале свои заменици или некој вид архијерејски намесници - икономи, настојувајќи при тоа паствата, која порано била под јурисдикција на Охридската архиепископија, да ја отргнат од негувањето на македонските обичаи, норми, уредби, за воедно да ги внесат грчко-патријаршискиот начин на живеење и комуницирање.

Тоа најлесно можеле да го реализираат со помош на делумно елинизираното македонско конзервативно чорбаџиство, кое веќе воспоставило стопански и културни врски со нив, соработувајќи со грчката буржоазија и грчко-патријаршиските архијереји и ереи. Тие ги прифатиле и ги поддржувале грчкото духовно, просветно и културно-етничко влијание, грчките училишта и богослужба, а го презирале својот мајчин јазик како простачки, и иако доволно не го

ВО МАРКОВИОТ МАНАСТИР СЕ ЧУВАЛО ГОЛЕМО КНИЖЕВНО БОГАТСТВО, НО ГРЧКИТЕ ВЛАДИЦИ НАРЕДИЛЕ ДА ГО ИЗГОРАТ

сочувано и управувано во компетенција на патријаршиските митрополити и епископи, обично Грци, и нивните помошници, со помош на трговските трансакции, од кои поголемиот дел биле во рачете на грчко-влашката буржоазија и на конзервативното, делумно елинизирано,

познавале грчкиот јазик, сепак во комуникацијата употребувале по некој грчки израз и зборови за да го користат колку толку. Со тоа спроведувале елинизација во родната земја и во повеќе случаи биле непријателски настроени кон својот народ.

ГОРЕЊЕ КНИГИ

Со цел да се уништат културата и воопшто националните вредности на македонскиот народ, фанариотите и патријаршискиот црковен висок клер почнале да ги уништуваат книгите, раритетните документи и папирусните примероци од староцрковната македонска писменост. За тоа ќе наведеме неколку покарактеристични примери.

Во 1792 година скопскиот митрополит Захариј издал наредба да се уништат

риградскиот вселенски патријарх, актуелниот велешки митрополит почнал организирано да ги уништува староцрковните македонски ракописи и книги. Исто така, наредил во црквите и во манастирите евангелието и другите црковни служби да се читаат само на грчки јазик.

Во манастирот "Света Богородица", Трескавец, кај Прилеп, пелагонискиот митрополит Герасим (1833-1853) уништил голем број книги и пергаменти.

Со наредба на дебарскиот владика Мелетиј, во 1848 година биле уништени

Во текот на првата половина од XIX век, грчките монаси и свештеници фрлиле во морето многу староцрковни македонски ракописи, книги и пергаменти од Зографскиот манастир на Света Гора.

Исто така, постои податок дека грчкиот игумен на познатиот манастир "Свети Наум" на Охридското Езеро, уништил (изгорел) многу вредни ракописи и книги. Кодексот на црквата "Свети Ѓорѓија", во Струга, потврдува дека месниот елинизан црковно-општински епитроп Наум Марин, по наредба на грчкиот охридски архереј Дионисиј (1850-1859), на

"ЗА СТАРИТЕ НАШИ МАКЕДОНСКИ РАКОПИСНИ КНИГИ, АКО ГИ БЕВМЕ СОБРАЛЕ ПРЕДИ 35 ГОДИНИ ОД НАШАТА МАКЕДОНИЈА И ГИ ПОСТАВЕВМЕ ВО ЕДНО КНИГОХРАНИЛИШТЕ, ЌЕ ИМАВМЕ ЕДНА БРОЈКА ОД ОКОЛУ 1.500.000 РАКОПИСИ", РЕКОЛ ВО ЕДНА ПРИЛИКА (1854) ПОЗНАТИОТ МАКЕДОНСКИ ПРЕРОДБЕНСКИ ДЕЕЦ И ОПШТИНСКИ УЧИТЕЛ, ЈОРДАН ХАЌИ КОНСТАНТИНОВ - ЏИНОТ (1818-1882) ОД ВЕЛЕС.

15 јули 1850 година, изгорел голем број книги и ракописи од црковно-општинската месна библиотека.

Во тоа време само библиотеката на Лесновскиот манастир кај Кратово имала околу 50 товари книги и пергаменти, а Марковиот манастир "Свети Димитрија" кај Скопје околу 20 товара. Во Трескавечкиот манастир "Света Богородица" во близината на Прилеп, исто така, се чувале околу 20 товари ракописни книги итн. Оваа жална состојба, настаната поради систематското уништување на македонското книжевно и ракописно богатство, како резултат на планираната дејност на Цариградската патријаршија, предизвикала болна реакција кај познатиот македонски преродбенски деец и општински учител, Јордан Хаџи Константинов - Џинот (1818-1882) од Велес, кој во една прилика (1854) рекол:

"За старите наши македонски ракописни книги, ако ги бевме собрале преди 35 години од нашата Македонија и ги поставевме во едно книгохранилиште, ќе имавме една бројка од околу 1.500.000 ракописи".

Во манастирот "Света Богородица", Трескавец, кај Прилеп, пелагонискиот митрополит Герасим (1833-1853) уништил голем број книги и пергаменти.

Со наредба на дебарскиот владика Мелетиј во 1848 година биле уништени многу ракописи и книги, кои се наоѓале во кичевскиот манастир "Света Пречиста" до селото Крнино. Други автори, пак, мислат дека акцијата на дебарскиот фанариотски владика Мелетиј, за уништување на културно-историските вредности (книги, ракописи и пергаменти) од кичевскиот манастир "Света Пречиста", била спроведена во 1850 година.

сите книги на староцрковниот јазик од Марковиот манастир, во близина на Скопје. Бројните македонски ракописи и воопшто изворите потврдуваат дека сè до 1841 година, во Велес и во Велешко богослужбата во оваа територија се изведувала на староцрковен или на македонски народен говорен јазик. Меѓутоа, по таа година, по наредба од ца-

многу ракописи и книги, кои се наоѓале во кичевскиот манастир "Света Пречиста" до селото Крнино. Други автори, пак, мислат дека акцијата на дебарскиот фанариотски владика Мелетиј, за уништување на културно-историските вредности (книги, ракописи и пергаменти) од кичевскиот манастир "Света Пречиста", била спроведена во 1850 година.

(продолжува)